

3.1.3. Hel

Metoda orbitali molekularnych pozwala w formalny sposób, tak jak dla wodoru, przedstawić możliwości tworzenia drobin dwurdzeniowych helu.

Liczba e	0	1	2	3	4
Orbitale	σ_b^0, σ_a^0	σ_b^1, σ_a^0	σ_b^2, σ_a^0	σ_b^2, σ_a^1	σ_b^2, σ_a^2
Drobiny	2He^{2+}	He_2^{3+}	He_2^{2+}	He_2^+	2He^0

Wysoka energia wiązania elektronów (wysoka elektroujemność rdzeniowa helu) ogranicza możliwości istnienia większości tych drobin. Silnie wiążący elektrony rdzeń helu tworzy tylko jedną trwałą drobinę – atom He^0 , a w ekstremalnych warunkach, metodami spektroskopowymi stwierdza się istnienie naładowanych dodatnio, jednordzeniowych i dwurdzeniowych drobin, które są jednak mniej stabilne od ich analogów wodorowych.

Właściwości fizyczne i fizykochemiczne jednopierwiastkowego związku jak i tworzą atomy helu zestawiono w tabl. 15.

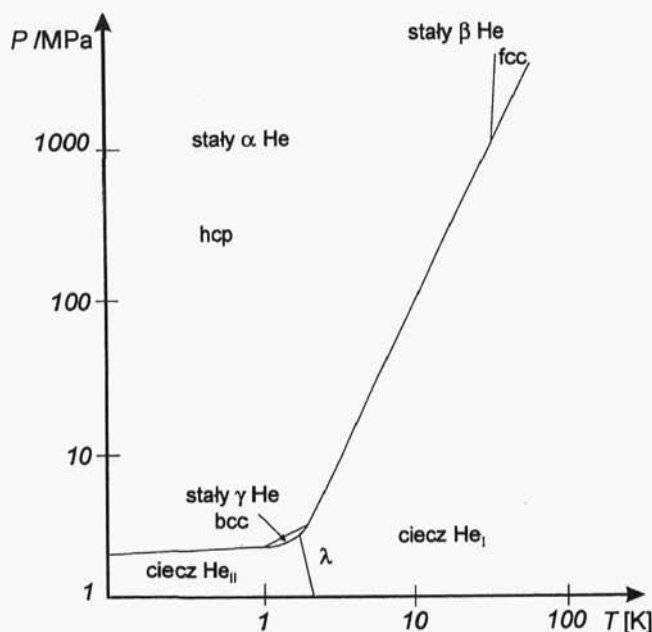
Z chemicznego punktu widzenia atomy helu, ze względu na wysoką energię wiązania elektronów walencyjnych, są nieczynne, co jest

Tablica 15
Właściwości fizykochemiczne helu

Temperatura topnienia [K]		0,95 pod ciśnieniem (nie zestala się pod ciśnieniem własnej pary)
Temperatura wrzenia [K]		4,216
$\Delta H_{\text{parowania}}$ [kJ · mol ⁻¹]		0,082
Gęstość	gaz w 273 K [g · dm ⁻³]	0,1785
	ciecz w 4,2 K [g · cm ⁻³]	0,1248
Przewodnictwo cieplne w 300 K [W · m ⁻¹ · K ⁻¹]		0,152
Przenikalność magnetyczna (gaz) [kg ⁻¹ · m ³]		-5,9 · 10 ⁻⁹
Ciepło właściwe [J · K ⁻¹ · mol ⁻¹]		20,79
Entropia [J · K ⁻¹ mol ⁻¹]		126,15

wykorzystywane w jego zastosowaniach jako atmosfery ochronnej przy prowadzeniu wielu procesów chemicznych. Znaczenie helu wynika jednak głównie z jego unikalnych właściwości w różnych stanach skupienia. Atomy helu, a szczególnie jego izotop o liczbie masowej 4, mają niezwykle symetrię, zarówno jeśli chodzi o budowę jądra (o liczbie magicznej 2 w odniesieniu do protonów i neutronów), jak i o symetryczne wypełnienie powłoki K dwoma elektronami. W takim układzie zostają skompensowane zarówno spiny jądrowe, jak i spiny elektronów. Ma to wpływ na właściwości fizyczne helu we wszystkich jego stanach skupienia. Diagram fazowy helu ma kilka niezwykle i niespotykanych w innych związkach jednopierwiastkowych, obszarów. Oziębiany gazowy hel ulega skropleniu, w temp. 4,2 K i pod ciśnieniem własnej pary pozostaje cieczą aż do temp. 0 K nie ulegając zestaleniu. Hel nie ma punktu potrójnego, tj. punktu, w którym przy określonej temperaturze i ciśnieniu współistnieją ze sobą faza gazowa, ciekła i stała. W fazie ciekłej hel występuje w postaci dwóch cieczy He_I i He_{II} . He_I istnieje w przedziale temperaturowym od 4,2 K ($t_{wz.}$) do punktu przejścia fazowego drugiego rodzaju w He_{II} (tzw. punkt λ), które zachodzi w temp. 2,172 K pod ciśnieniem pary 5,04 kPa. Pod zwiększonym ciśnieniem temperatura przejścia fazowego (T_λ) spada. Ciecz He_{II} ma niezwykle właściwości, uwidaczniają się w niej efekty kwantowe na skalę makroskopową, jest ona skondensowanym gazem Bosego-Einsteina, który w temp. 0 K jest opisany pojedynczym stanem kwantowym. Ciecz ta jest pozbawiona lepkości i wykazuje zjawisko nadpłynności, ma wysokie przewodnictwo cieplne, porównywalne z przewodnictwem metalicznej miedzi w temperaturze pokojowej.

Hel może istnieć jako faza stała przy ciśnieniach powyżej 2,5 MPa. Na otrzymanych dotychczas ciśnieniowych diagramach fazowych helu stwierdzono występowanie trzech stałych faz: α -He, β -He i γ -He. Schematyczny diagram fazowy helu pokazano na rys. 83. Fazy α i γ są stabilne pod stosunkowo niskimi ciśnieniami. Faza α -He krystalizuje w układzie heksagonalnym najgęstszego upakowania (grupa przestrzenna $P6_3/mmc$), a komórka elementarna (w temp. 3,96 K i pod ciśnieniem 13 MPa) ma parametry: $a = 345,0$ pm, $c = 551,9$ pm, $Z = 2$. Faza γ -He ma stosunkowo wąski zakres istnienia, ograniczony dwoma punktami równowag, od 1,464 K i 2,6 MPa (równowaga: α -He, γ -He i ciecz He_{II}) do 1,772 K

Rys. 83. Diagram fazowy helu

i 3,0 MPa (równowaga: α -He, γ -He, ciecz He_{II} i He_{I}). Faza γ -He krystalizuje w układzie regularnym wewnętrznie centrowanym (grupa przestrzenna $Im\bar{3}m$) z parametrami komórki (w temp. 1,73 K i pod ciśnieniem 2,9 MPa): $a = 411,0$ pm, $Z = 2$. Pod ciśnieniem ok. 110 MPa i w temp. 14,9 K stwierdzono istnienie punktu potrójnego z udziałem fazy β -He, α -He i cieczy He_{I} . Faza β -He pod ciśnieniem 125 MPa i w temp. 16 K krystalizuje w układzie regularnym zewnętrznie centrowanym najgęstszego upakowania (grupa przestrzenna $Fm\bar{3}m$) z komórką o parametrach: $a = 424,0$ pm i $Z = 4$.

3.2. Pierwiastki pozbawione cech blokowych

3.2.1. Charakterystyka pierwiastków pozbawionych cech blokowych

Przynależność do bloków pierwiastków wynika z układu potencjalnych podpowłok walencyjnych wokół ich rdzeni. Charakterystycz-